

Қазо ва қадар

Маънои луғавӣ ва истилоҳии «қазо» ва «қадар».

Вожаи «қазо»: Ба маънои ҳукм ва чудо ва файсала додан аст. Қозиро аз ин ҷиҳат қозӣ гӯянд, ки миёни мутахосимин ҳукм мекунад ва ба кори онҳо файсала медиҳад. Дар Қуръон ин калима зиёд истеъмол шудааст, чӣ дар мавриди башар бошад ва чӣ дар мавриди Худо ва ё умури дигар.

Вожаи «қадар»: Ба маънои андоза ва таъйин аст. Ин калима низ ба ҳамин маъно дар Қуръон зиёд истеъмол шудааст.

Вожаи «қазо» ва «қадар» дар истилоҳи исломӣ: Ҳаводиси ҷаҳон аз он ҷиҳат, ки вуқӯи онҳо дар илм ва машийяти илоҳӣ қатъият ёфтааст, муқзӣ ба «қазои илоҳӣ» мебошанд. Ва аз он ҷиҳат, ки ҳудуд ва андоза ва мавқеияти маконӣ ва замони онҳо таъйин шудааст, муқаддар ба «тақдири илоҳӣ» мебошанд.

Шинохти қазо ва қадар

Ҳаводиси олам бар се гуна аст:

1. Ҳаводис ба гузаштаи худ ҳеҷ гуна иртиботе надорад, яъне на асли вучуди ҳаводис, на хусусият, на шакл, на мухтассоти замонӣ, на мухтассоти маконӣ, на андоза ва на ҳудуди ӯ марбут ва муттақӣ ба гузашта таъйин шудааст. Ва чунин сарнавиште маъно надорад, зеро дар он асли иллийятро яқсара бояд инкор кунем ва ҳаводисро бо иттифоқ ва сурати ғайри илмӣ тавҷеҳ намоем.
2. Барои ҳар ҳодисе иллат қоиладор бошем, вале низоми асбоб ва мусаббаботро ва ин ки ҳар иллоте маълули хоссе эҷоб мекунад ва ҳар маълуме аз иллоти муайян имкони судур дорад, мункар шавем. Яъне чунин пиндорем, ки дар ҳама олам ва ҳақони ҳастӣ як иллат ва як фоил бештар вучуд надорад ва он Аллоҳ аст. Ва пиндорем, ки ҳамаи ҳаводис ва мавҷудат мустақиман ва бевосита аз Аллоҳ содир мешаванд. Натиҷатан бояд қабул кунем, ки

омиле ғайр аз Аллоҳ вучуд надорад. Илми Ҳақ дар азал тааллуқ гирифтааст, ки фалон ҳодиса дар фалон вақт вучуд пайдо кунад ва қаҳран он ҳодиса дар он вақт вучуд пайдо мекунад ва ҳеҷ чиз дар вучуди он ҳодиса даҳолат надорад. Афъол ва аъмоли башар, ки яке аз он ҳаводис аст, ин афъол ва аъмодро мустақиман ва бевоситаи «қазо» ва «қадар» бидонем (яъне ба вучуд оварандаи онро илму иродаи Илоҳӣ бидонем) ва аммо ҳуди башар, қувва ва нерӯяш даҳолате наметавонад дошта бошад. Ва чунин тасаввур як зоҳирбинӣ ва пиндорӣ ботил аст. Чунин назарияро мафҳум ва сарнавишти ҷабрӣ мехонанд, ки агар дар фард ва ё қавме пайдо шавад, зиндагии онҳоро табоҳ кунад.

3. Назари саввум ин ки асли иллоти умумӣ ва низоми асбоб ва мусаббабот бар ҷаҳон ва ҷамъи ҳаводиси ҷаҳон ҳукмфармо аст ва ҳар ҳодисе зарурат ва қатъияти вучуди ҳудро ва ҳамчунин ҷӣ ақл ва хусусияти замонӣ ва маконӣ ва сайри хусусияти вучудии ҳудро аз илали муқаддимаи худ касб кардааст ва як пайванди ногуастани миёни гузшта ва ҳол ва оянда миёни ҳар

мавҷуде ва илали муқаддимаи он ҳаст. Бинобар ин назар сарнавишти ҳар мавҷуде ба дасти вучуди дигаре аст, ки иллоти ўст; ва ҳамон иллат аст, ки хусусият вучудии ўро эҷоб кардааст ва он иллат низ ба навбати худ маълуми иллоти дигаре аст ва ҳаминтавр то иллатул-илал, ки Аллоҳ аст, мунтаҳӣ мешавад. Пас лозимаи қабули асли иллоти умумӣ қабули ин нуқта аст, ки ҳар ҳодисае зарурат ва қатъият ва ҳамчунин хусусият ва шакл ва андоза ва кайфияти худро аз иллоти худ мегирад. Дар ин ҷиҳат фарқ намекунад, ки мо маслаки Илоҳӣ бошем ва ба иллатул-илале, ки асли ҳамаи эҷобҳо (қазоҳо) ва асли ҳамаи таъайюнҳо (қадарҳо) ҳаст, муътақид бошем, ё набошем, ки ақидаи моддиҳо аст.

Ба ақидаи моддиҳо «қазо» ва «қадар» сирфан айни аст, аммо ба ақидаи маслаки Илоҳӣ, «қазо» ва «қадар» дар айни ин ки айни аст, илмӣ ҳам ҳаст. Яъне аз назари як нафар моддӣ сарнавишти ҳар мавҷуде дар илали гузашта таъйин мешавад, бидуни он ки худ он иллат ба кори худ ва хосияти худ огоҳ бошанд; вале аз

назари як нафари маслаки Илоҳӣ силсилаи тӯлии илал (илали мо фавқӣ замон) ба худ ва ба кору хусусияти худ, огоҳ мебошанд. Аз ин рӯ дар мактаби илоҳиён он илал номи «**китоб**», «**лавҳ**» ва «**қалам**» ба худ мегирад, аммо дар мактаби моддиён чизе, ки шоистаи ин номҳо бошад, вучуд надорад.

Сана: 10.10.2018